

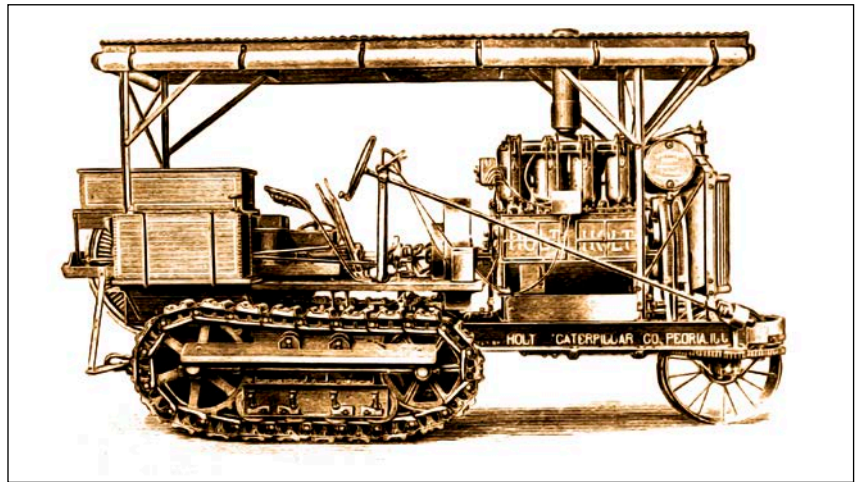
Az első **CATERPILLAR** traktorok Magyarországon

Benjamin Holt (1849-1920) amerikai gyáriparos a XIX. század végén, 1883-ban fivéreivel a kaliforniai Stocktonban gépgyárat alapított. A „**Holt Manufacturing Company**” névvel bejegyzett cég az Illinois állambeli Peoriában is létrehozott egy gyáruzemet.

A neves gyáralapító 1906-ban szabadalmaztatta világhírű korszakalkotó találmányát, a lánctalpas traktort. (A lánctalp elvet az angol George Cayley találta föl még 1825-ben.) Benjamin Holt az első lánctalpas masináit – amelyet négyévi próba és kísérletsorozat előzött meg – még gőzgéppel hozta működésbe. Ezekből a „gőztípusú” gépekből alig három esztendő alatt közel 300 darabot gyártottak, és dobta piacra, amelyeknek a tulajdonosai legnagyobb megelégedésére a legváltozatosabb talajviszonyok között is beváltották a hozzáfűzött reményeket.

Az évtized végére az alaptípust továbbfejlesztették, és egy négyhengeres belső égésű, benzin-petróleum üzemű motort építettek be. Az „új” lánctalpas monstrum debütálására 1910-ben Peoriában – egy rangos mezőgazdasági kiállításon és gép-bemutatón – került sor, ahol a „**Caterpillar Gasolin Tractor**” névvel bemutatkozó erőgépet a farmerek meglehetősen nagy érdeklődése kísérte. (A „Caterpillar” szó angolul hernyót jelent, amely a szóban forgó traktor hernyótalpára, lánctalpára utalt. Az elnevezés a világszerte ismert gyáruzem védjegyét is jelentette. A magyar szóhasználatban az ilyen járműveket egyaránt nevezték hernyótalpasnak és lánctalpasnak is.)

Magyarországon a legelső a **Holt Caterpillar Company** cég által forgalmazott

Holt Caterpillar (60 LE)

– lánctalpas traktor – éppen száz esztendővel ezelőtt, 1912-ben Somogy megyében, dr. Steiner Leó berzencei birtokán mutatkozott be. Itthon szenzációs újdonságnak számított az amerikai motoros vontatógép üzembe helyezése. A lánctalpas erőgép a szántási kísérleteknél „mély sárban, posványos tőzegeken, leglazább futóhomokon, mélyen felszántott talajokon” tökéletes munkát végzett. A későbbiekben mintegy 30 hazai földbirtokos, többek között gróf Bethlen István Maros-Torda megyei mező-sámsondi birtokán (Trianon óta Romániához tartozik) és Festetich Tasziló (Keszthely) gazdaságában szántottak a 60 lóerős benzintraktorrallal. A tengerentúli gépgyárnak 1913-ban már magyarországi vezérképviselője is volt. (Budapest, V. Hold utca 15.)

Ifj. Sporzon Pál (1867-1917), – a budapesti Magyar Királyi József Nádor Mű-

szaki és Gazdaságtudományi Egyetem tanára – a közismert gazdasági szakíró számos cikkben és tanulmányban foglalkozott a hazai mezőgazdasági gépesítéssel. 1912-ben a Köztelekben a Caterpillar című cikkében többek között ezt írta:

„Beköszöntött a vontatós motorok (traktorok) korszaka sokkal erőszakosabban és hirtelenebbül, mint ahogy azt még az értékelni tudó szakközönség is hinni mertte volna. Valóságos 'motorláz' uralkodik ma a magyar gazdák körében.(...)”

Holt a talpas kerék helyett egy teljes végtelen talpsorozatot szerkesztett, melyek egyes tagjai csuklósan vannak összekötve, és e végtelen talpsorozatot a fogaskerekű vasút eszméje szerint elrendezett láncsínrel látta el, mely láncsín a talpsorozat belső felületére szerelte. Az ily módon összeállított láncsínés talpsorozatatra állította rá a gépet úgy, hogy szerkesztett egy négy-öt görgőkerékből összeállított kocsiművet, melyet két erős karral kötött a gép vázához erős spirál rugókkal kitámasztva. A gép tehát tulajdonképpen a görgőkocsiművön nyugszik, és ezen mozog tovább.(...) Mikor az ember nézi a mozgatómű mozgását, önkéntelenül a hernyó mászása jut eszébe. Holt ezt a gépet elég találóan 'Caterpillar'-nak nevezte. A Caterpillar szerény véleményem szerint mint vontatógép ma a legjobb. Elmegy és elmehet mindenütt ott, ahol a kerekes vontatók már nem mozoghatnak. Nem süllyed egykönnyen, és ami nem megvetendő előny, nem nyomja meg túlságosan a talajt, ami különösen a megázott földön bír jelentőséggel. Rendeltetése tehát elsősorban is oly helyeken van, ahol a talaj akár lazasága, akár süppedékes volta miatt a kereket nem bírja. Ilyen hely van sajnos

Egy eredeti üzemképes Holt Caterpillar a kaliforniai Vistaban

A Holt Caterpillar traktor (1912. évi típus) műszaki adatai	
Motor:	álló 4 hengeres, 4 ütemű benzin-petroléum motor
– fordulatszám	500/min
– teljesítmény	60 LE
Hűtés	vízűtés (centrifugális szivattyúval)
Külső méretek	
– szélesség	2040 mm
– hosszúság	5570 mm
– magasság	3050 mm
– nyomtáv	1940 mm
Tömeg	9200 kg

a homokon bőven, a friss törésű földeken, a lecsapolt, ármentesített vagy vadvízes vidékeken.”

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) 1913. augusztus 9-én és 10-én rendezett a felvidéki Galántán (jelenleg Szlovákiához tartozik) – a gazdaközönség fokozott érdeklődése mellett – nagyszabású nemzetközi „motoros talajművelőbemutató”-t. (A bemutatással kapcsolatos próbák már július közepén megkezdődtek.) A megmérettetést a gépek és eszközök nagy száma tette rendkívül érdekessé. Korábban sem Európában, sem máshol nem rendeztek olyan gépseregszemlét, ahol annyi talajművelő gépet lehetett volna munkában együtt látni, mint éppen Galántán. A sikeres rendezvény előkészítése, szervezése, lebonyolítása, valamint a mérési eredmények feldolgozása és közreadása elsősorban ifj. Sporzon Pál fáradhatatlan munkáját dicséri. (A külföldi szakirodalom a legnagyobb elismeréssel nyugtázta a felvidéki gépbe-mutatót.)

Összesen 25 gépgyáros 33 gépet vonultatott föl. A tengerentúli gyárak 13 benzin-

Újsághirdetés (1912)

Szenzációs újdonság!

Az összes létező traktoroktól elvben teljesen eltérő saját automatikusan lefektetett aczélvágányán simán gördülő keréknélküli

„CATERPILLAR“

motoros szántó- és egyetemes mezőgazdasági vontatógép.

Mély sárban, posványos tőzegen, leglazább futóhomokon, mélyen felszántott talajokon — hol minden kerekjáró gép feltétlenül cserben hagy — legcsekélyebb megerőltetés nélkül, az időjárástól függetlenül tökéletes munkát végez. Ezt csak a „Caterpillar“ óriási talajfelfekvesi adhaeziója teszi lehetővé. A változóan alkalmazható vágánszelvények szerint a „Caterpillar“ a talaj négyzetcentiméterre **28—55 dekagr.** nyomást gyakorol, vagyis sokkal kevesebbet, mint a ló patája. Kerékenmozgó gépeknél ugyanezen hordképesség elérésére két db egyenként 36½ méter átméretű, összes kb. 270 mm-ás sulyu kerék volna szükséges, ami gyakorlati képtelenség.

A „Caterpillar“ óriási erőfeszítése mellett **legminimálisabban nyomja össze a talajt.**

Magyarországban eddig elért eredmények 14 órai munkaidő alatt:

12 db a 14" széles ekékkel 7" mély szántás — 40 magyar hold.

8 db a 14" széles ekékkel 8" mély szántás és további 4" mély altalajlazítás, tehát összesen 6004

12" mély művelés — 21 magyar hold.

7 db tárcsásboronával őszli mélyszántásnak tavaszi megművelése czukorrépa alá 138 magyar hold.

Szánt, boronál, tárcsáz, aratógép vontat.

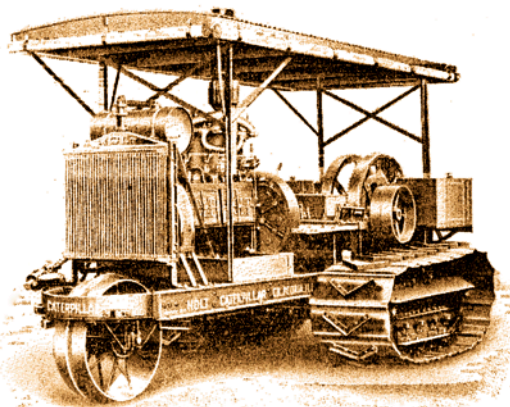
A gép dr. Steiner Leó gazdaságában,

Perdócz, u. p. Somogy-Berzence,

munkában látható és ugyanott minden egyéb felvilágosítás adatik.

Terhet szállít, cséplőt, malmot hajt.

„CATERPILLAR“

Üzeme egyszerűbb, olcsóbb, megbízhatóbb és gazdaságosabb, mint bármely más szántógépé, mert boldanként legcsekélyebb tüzelőanyag-fogyasztással dolgozik és **tartós esőzések idején, mikor minden más szántógép vesztegelni kénytelen, a CATERPILLAR fennakadás nélkül dolgozik és félannyra**

sem nyomja meg a felázott lágy talajt, mint az igásállatok patanyomai.

Érdeklődjék gazdatársainál!

Legelőkelőbb referenciák!

Komoly vételszándéku gazdaságoknak hosszabb idejű próbaszántásra is szállítjuk!

HOLT CATERPILLAR COMPANY VEZÉRKÉPVISELETE BUDAPEST, V., HOLD-UTCA 15.

Újsághirdetés (1914)

traktorral jelentek meg, köztük az USA-ban gyártott Holt Caterpillar 60 lóerős "láncaltapas továbbítószervezet"-tel felszerelt 9 tonna erőgéppel, amelyet az amerikai cég budapesti vezérképvisellete mutatott be.

A galántai gépversenyen és bemutatón részt vett Caterpillar – a „motoros szántó- és egyetemes mezőgazdasági vontatógép” – hivatalos szántási eredménye:

- A szántás átlagos mélysége: 21,6 cm
- Egy óra alatt felszántott terület: 0,8464 ha (8 eketest, 2,5 m munkaszélesség)

Az olcsónak nem mondható, de megbízható üzemi erőgépet (35.500 Korona) és a hozzátartozó ekét (5.500 Korona) Magyarországon a nagybirtokosok vásárolhatták meg. A Holt Caterpillart nemcsak talajművelésre, hanem cséplőgépek, malmok hajtására, továbbá vontatásra és szállításra is használták.

A 1920-as évek második felében a legendás típust a Caterpillar traktorok különféle nagyságú konstrukciói (10, 20, 30 LE) teljesen kiszorították a honi talajművelésből. A veterán gépgyűjtők és gépbarátok nem kis bánatára azonban itthon nem sikerült a legősibb – az 1912-es évjáratú – láncaltapas traktort megmenteni az utókornak. Nem maradt más, mint ennek a típusnak a modellezése.

Réz Gyula
muzeológus